

PAULA SAUKKO

”Tyttörukat kulttuurin ansassa”

Syömähäiriöt ja niiden esittämisen politiikka

Naisten syömähäiriöiden ajatellaan yleensä johtuvan langanlaihasta kauneushanteesta. Seuraavassa artikkelissa kuitenkin tarkastelen, miten päällisin puolin varsin feministiseltä vaikuttava naisten syömäongelmista puhuminen voi artikuloida myös konservatiivisia ja seksistisiä ajatuksia. Erittelen, miten yleistämisen, infantilisoimisen, 'populistisen' sitaattikäytännön ja 'ripittäytymisen' tekniikoiden kautta tuotetaan pulmallisia mielikuvia journalistisissa ja tieteellisissä syömähäiriöitä käsittelevissä jutuissa. Näitä tekniikoita käytetään myös yleisemmin vallattomista kuten AIDS- potilaista tai työttömistä puhuttaessa.

■ Melkoinen määrä feministejä, psykiatreja ja viestinnän tutkijoita on vakuuttanut meille, että langanlaiha kauneusihanne on tuottanut varsinaisen naisten syömähäiriöiden ”epidemian” (esim. Chemin, Meyers & Riocca 1992, Seid 1994). Väheksymättä dieettivimman pimeitä puolia, astun seuraavassa hieman sivuun tästä lähtökohdasta. Tarkastelen, miten syömähäiriöistä kertominen — niiden julkinen esittäminen — on saatettu myös panna palvelemaan varsin kyseenalaisia poliittisia ohjelmia. Elättelen ajatusta, että naisten kehoja ei kontrolloi vain dieetti- innostus, vaan myös sitä koskeva huoli voidaan valjastaa naisten ja heidän ruumiinsa kurissapitoon.

Tarkastelen artikkelissa, millaisia usein huomaamatta jääviä poliittisia ohjelmia voi lukea kahdesta ehkä kiinnostavimmasta ja yleisesti hyväksytyistä syömähäiriöitä käsittelevästä diskurssista. Ensimmäinen näistä väittää, että anorexian tai bulimian kanssa kamppailevat naiset ovat hoikan kauneusihanteen uhreja. Toinen diskurssi, joka on tavallaan edellisen kääntöpuoli, väittää, että laihdutusvimma heijastaa naisten inhoa omaa sukupuoltaan kohtaan ja heidän perimmäistä haluaan olla miehiä.

Teoreettisena lähtökohdana työlleni pidän Elspeth Probynin erottelua kokemuksen ontologisen ja epistemologisen tason välillä (Probyn 1993). Ontologinen viittaa tiettyyn yhteiskuntaluokan, sukupuolen, rodun, kansallisuuden, seksuaalisuuden jne. suhteen määriteltävissä olevaan asemaan, josta käsin ihmiset maailman kokevat. Epistemologinen puolestaan viittaa suoremmin diskursiiviseen tasoon, jolla subjekti ja tämän kokemukset tulevat puheen kohteeksi ja määritellyiksi kulttuurin kierrättämässä diskursseissa.

Artikkelini keskittyy epistemologisen tason erittelyyn. Tarkastelen siis sitä, millä tavoin erilaiset diskurssit konstruoivat syömähäiriöitä. Mutta haluan pitää mielessä myös kokemuksen ontologisen puolen. Uskon, että erilaiset materiaaliset olot, institutionaaliset puitteet jne. vaikuttavat siihen, miten syömähäiriöt henkilökohtaisesti ja ammatillisesti koetaan ja määritellään. Vaikka kokemuksista tehdäänkin tolkkua diskurssien kautta ja niiden sisällä, joskus paikallinen ja hetkellinen kokemus törmää kulttuurin kierrättämiin diskursseihin. Tuloksena

voi olla 'murtuma' tai särö, joka avaa uutta näkökulmaa kokemukseen.

Seuraava analyysi perustuu sekä syömähäiriötä käsittelevään kirjallisuuteen (niin populaariin kuin akateemiseenkin) että omaan kokemukseeni anorexia nervosasta. Itsestäni puhumalla tavoitteenani ei ole kerjätä sääliä (pidän syömähäiriö- diskurssien säälittelyä pulmallisena) vaan haluan käyttää kokemustani anorexiasta 11- vuotiaana työväenluokkaisena tyttönä 1970- luvun Suomessa "taivuttamaan" tai säröttämään syömähäiriötä määritteleviä diskursseja (ks. myös Saukko 1995). Samalla konkretisoin teoreettisia ideoitani. Seuravassa käyn ensin läpi joitain tavallisia syömähäiriöiden selityksiä ja yritän sitten kartoittaa niistä luettavissa olevia ristiriitaisia poliittisia ohjelmia. Lopuksi erittelen muutamaa lehtijuttua havainnollistaakseni sitä, millaisia poliittisia projekteja joukkoviestintä voi uusintaa syömäongelmien kautta.

Miehen katseen vanki ja vastustaja

Syömähäiriöiden ajatellaan yleensä johtuvan epänormaalin laihasta kauneusihanteesta. Poststrukturalistisin termein voidaan sanoa, että syömisongelmista kärsivät naiset ovat sisäistäneet "miehisen katseen", joka vaatii hoikkia ja kauniita naiskehoja. Näin ilmiö kuuluu osana laajaan "sukupuolen esittämisen" käytäntöjen joukkoon siinä missä kauneusleikkaukset (Balsamo 1992), kehonrakennus (Wacquant 1992) ja sukupuolenvaihdosleikkaukset (Stone 1993), jotka kaikki voivat uusintaa kliseisiä käsityksiä 'oikeanlaisesta' miehisyydestä ja 'naiseudesta'. Mutta niin kuin nämä muutkin käytännöt, anorexia on ristiriitainen ilmiö. Luurankomaiset anorektikot — joita hädin tuskin tunnistaa naisiksi — myös paljastavat hoikan kauneusihanteen absurdisuuden ja julmuuden. Samalla nämä androgyyniset ruumiit horjuttavat sukupuolen rajoja.

Feministit väittävät, että naisten taistelu omaa kehoaan vastaan on alitajuinen yritys paeta naiseuteen liittyvää alemmuuden tunnetta, kotiin sitoutumista, suvunjatkamisen pakkoa ja kehnompia uramahdollisuuksia (esim. Mahowald 1992). Toinen selitys on, että naisten hyökkäys omaa kehoaan vastaan kertoo kulttuurin naisen ruumiiseen liittämistä negatiivisista merkityksistä (saastuneisuus, kyltymättömyys jne.) (Bordo 1993, Chemin 1981).

Mutta siinä missä lääkärit ja feministit yhdestä suusta valittelevat kauneusihanteen haittapuolia, mielipiteet heidän välillään ja keskenään hajoavat, kun puhutaan anorexiasta sukupuolen vastustamisena. Feministien mukaan syömähäiriöt kuvastavat seksistisen kulttuurin tuhoisaa voimaa ja ovat hätähuuto tasa- arvon puolesta. Mutta jo varhain syömähäiriöt ja muut 'hysteriat' nähtiin lääketieteessä osoituksena siitä, että julkinen elämä ja koulutus ovat liian "stressaavia" naisille (Perlick & Silverstein 1994). Vielä nykyäänkin anorektikkoja usein neuvotaan "pyrkimään vähempään".

Toisaalta feministitkin ovat joskus markkinoineet oman sukupuolen vahvistamista vastaukseksi syömähäiriöihin. Naiskehoon liittyvien kielteisten merkitysten vastapainoksi Kim Chemin (1981, 70) on ylistänyt "elämää synnyttävää" naisruumista ja yrittänyt elvyttää aikaisempien vuosikymmenten ja - satojen rehevää kauneusihannetta. Viimeaikaisten feminististen näkemysten valossa lienee kuitenkin ilmeistä, että Marilyn Monroe tyyppinen kurvikas naishahmo on tuskin kovin emansipatorinen. Pikemminkin se alleviivaa kliseitä naisesta suvunjatkajana, aistillisena ja "luonnon" kaltaisena. Tästä on lyhyt matka konservatiiviseen, takakireään ajatukseen, jonka mukaan meidän ei "luonnottomasti" pitäisi puuttua omaan

ruumiiseemme (laiduttamalla, meikkaamalla, rävakällä pukeutumisella jne.) tai 'oikeaan' sukupuoleemme.

”Mä haluan sairaalaan”

En väitä, etteikö anorexian taustalla voisi hämmöttää hoikkuuden ihannoiti tai ristiriitaiset sukupuoliroolien ristiriitaisuus. Haluan kuitenkin kiistää näiden ajatusten universaalisuuden. Vaistoni sanoo, että jotain perää on ajatuksessa, jonka mukaan ideologia lymyää kaikkein itsestäänselvimmissä ideoissamme.

Haluttomuuteni ja kyvyttömyyteni niellä anorexian standardiselyksiä johtuu siitä, etten koskaan kyennyt sovittamaan omaa kokemustani niihin. Tunsin myös, että syömähäiriöiden oppikirjamääritelmät nöyryyttivät minua.

Mutta eräänä iltana täällä Yhdysvalloissa katsoin televisiosta poliisin työstä kertovaa 'tosielämädraamaa', "Cops". Jaksossa pieni musta tyttö soittaa poliisit kotiinsa, koska hänen isänsä on tullut kotiin humalassa ja väkivaltaisella päällä. On yö. Poliisiauto saapuu vaatimattomalle asuma-alueelle. Isä raahataan ulos talosta, äiti seisoo neuvottomana kaiken keskellä. Lähikuvia vääristyneistä kasvoista, isä riuhtoo poliisiin otteessa, kiroilua. Poliisi näyttää väsyneeltä ja kyllästyneeltä — se tavallinen tarina. Kamera poimii pienen tytön, joka itkee poliisille: "Mä haluan sairaalaan." Purskahdan itkuun sohvallani kaukana Champagnissa. Joskus aikoinaan lausuin itse täsmälleen nuo samat sanat täsmälleen samasta syystä. Ja löysin itseni sairaalasta.

Tarkoitukseni ei ole väittää, että oma tarinani syömähäiriöstä olisi muita todempi tai tärkeämpi. Haluan vain havainnollistaa sitä, että syömähäiriöt koetaan ja merkityksellistään eri tavoin eri tilanteissa. Mutta tämä syömiso Ongelmien määrittelyn häilyväisyys ja poliittisuus on suureksi osaksi sivuutettu viime aikaisessakin (miten poststrukturalistisessa tahansa) kirjallisuudessa, joka keskittyy häiriöiden "todellisten" syiden etsintään. Mutta muutamissa tuoreissa historiallisissa, psykiatrisissa ja sosiologisissa tutkimuksissa on huomautettu, että syömisestä kieltäytyminen on ymmärretty hyvin eri tavoin nykyisissä ja aikaisemmissa yhteiskunnissa.

Länsimaissa paastovia naisia pidettiin keskiajalta 1800-luvun lopulle saakka (ja joskus edelleen) pyhinä, puhtaina ja siveinä (Brumberg 1988). Ilmiö patologisoitiin 1800-luvun lopulla, kun porvarillinen lääketiede määritteli sen yhdeksi naisten "hysterian" alalajiksi (emt.). Tutkimuksissa on myös käynyt ilmi, että ei-länsimaiset anorektikot, esimerkiksi hongkongilaiset naiset, eivät miellä syömättömyyttään laihduttamisena (Lee, Ho & Hsu 1993). Mutta myös nykyisistä länsimaista löytyy erilaisia syömähäiriöiden ymmärtämisen tapoja. Becky Thompsonin (1992) haastattelemat naiset (joissa oli mustia, latinoja, valkoisia, lesboja ja heteroja) yhdistivät paastoamisensa, ahmimisensa ja oksentamisensa köyhyyteen, seksismiin, rasismiin ja homofobiaan.

Lyhyesti sanottuna anorexian esittäminen tuntuu olevan malliesimerkki siitä, mitä Clifford James (1986) kutsuu "etnografiseksi allegoriaksi". Termillä James viittaa käytäntöön, jolla erityinen tarina (hän puhuu Elaine Shostakin kirjasta *!Kung* nainen Nisasta) asetetaan edustamaan "universaaleja" kokemuksia kuten naisena olemista. Samalla tavoin syömähäiriöt saavat usein kuvastaa naisena olemisen yleistä traagiikkaa kauneushanteiden ja sukupuoliroolien paineessa. Mutta kuten mustat, latino- ja lesbofeministit (esim. Alarcon

1990) ovat todenneet, samalla kun nämä yleistyksen ajavat joidenkin naisten asiaa ne vai-entavat toiset.

Mutta kuten kulttuuritutkimuksen piirissä on usein huomautettu, oman kokemuksen erityisyyden korostus palvelee pitkällä tähtäimellä hajota ja hallitse - strategian etuja. Niinpä näkisin syömähäiriöt edelleen allegoriana tai moraalisenä kertomuksena itseään laajemmista asioista. Mutta ei abstraktisti kertomuksena siitä, mikä on "yleensä vialla" vaan siitä, mikä on erityisesti vialla monissa paikallisissa syömäongelmien kokemuksissa. Tämä tekisi anorexiasta solmukohdan, jossa yhdistyisivät naisten kamppailut erilaisten sosiaalisten voimien kanssa (rasismi, kauneusihanteet, raiskaukset, köyhyys, homofobia jne.) ja missä näiden ilmiöiden tuhoisuus voitaisiin nostaa esiin ja politisoida.

Kuka puhuu?

Naisten syömähäiriöt voidaan kuitenkin valjastaa myös kyseenalaisten poliittisten projektien palvelukseen. Yksi tällainen — enemmänkin tekstuaalinen strategia, mutta yhtä kaikki läpikotaisin poliittinen — käytäntö on tutkijoiden ja toimittajien tapa siteerata 'populaareja' ääniä (kuten anorektikkojen), sitten 'tulkita' niistä omat ajatuksensa ja lopulta käyttää samoja ääniä auktorisoimaan ja autentisoimaan omaa tekstiään. Kun toimittaja ensin tekee 'kansasta' itsensä vatsastapuhujan ja sitten käyttää heidän puhettaan omien ajatustensa tukemiseen, liikumme kehässä (Morris 1990, ks. myös Marcus 1986).

Tämä 'populistinen' tempu on erityisen selvästi esillä Susan Bordon (1993) kirjassa. Siinä hän esittelee psykiatrian klassikoista ja naisten omaelämäkertoista poimimiaan näytepätkiä anorektikkojen puheesta tukeakseen omia teoretisointejaan. Esimerkiksi hän nappaa lainauksen kuuluisan psykiatrin Hilde Bruchin kirjasta, jossa anorexiasta kärsivä nainen puhuu 'aaveesta' joka estää häntä syömästä todeten sen olevan kuin 'pieni mies, joka vastustaa syömistäni' (emt., 155). Bordo tekee nopean johtopäätöksen, että miehisen äänen valinta heijastaa tässä miehistä katsetta. Tällainen lainausten lainausten mobilisointi on kyseenalaista, kun alkuperäinen tarkoitus ja konteksti on jo kovin kaukana.

En väitä, etteikö anorektikko voisi tarkoittaa jotain tuontapaista. Mutta haluan huomauttaa, että tapa panna vallattomat ihmiset puhumaan ja sitten poimia heidän puheestaan 'syvempi totuus' heidän 'todellisesta persoonastaan' on kyseenalainen. Kuten Foucault (1978, 65- 68) on osoittanut, tämä 'tunnustuksellinen käytäntö' panee subjektit tuottamaan yhä enemmän ja enemmän puhetta vain, jotta he lopulta tunnustaisivat väärintekonsa tai puutteensa ja alistuisivat kuuntelijan (tai tässä tapauksessa kirjoittajan) hiljaiseen valtaan. Erityisen ärsyttävää on nähdä tätä tempua käytettävän suhteessa syömähäiriöisiin naisiin, koska tekniikan klassisia uhreja ovat juuri 'mielisairaat'. Muistan minua hoitaneen psykiatrin vetäneen viattomista kertomuksistani laajoja johtopäätöksiä, jotka sopivat hänen ennalmäärittämiinsä kehyksiin. Esimerkiksi kerran hän pyysi minua piirtämään 'paikan, jossa haluaisin asua'. Kun aloin piirtää sarjakuvan smurffikylää, hän yhdisti piirrokseni teoriaan, jonka mukaan syömähäiriöiset naiset haluavat olla miehiä tai sukupuoleettomia (smurffeja). Minä pidin smurffikylästä sen riidattomuuden ja harmonian takia.

Kipua tuottavan käytökseni, kotini hankalan tilanteen ja käytökseni 'syyt' tietävien diskurssien puristuksessa tunsin itseni joskus samanlaiseksi kuin Gayatri Spivakin (1988) 'vallattomat' (hän puhuu erityisesti intialaisista naisista brittiläisen kolonialismin ja kotikutoisen

seksismin välikädessä), jotka eivät voi puhua. Kuitenkin, kuten Benita Parry (1987) on huomauttanut, alistettujen ryhmien ymmärtäminen äänettöminä on omiaan lisäämään heidän kokemuksiensa ohittamista. Vaikka representaatio onkin sudenkuoppia täynnä, ei pitäisi peräytyä hedelmättömään ajatukseen, ettei kukaan voi koskaan edustaa ketään muuta (tuskin itseään). Vaikka emme voikaan koskaan tavoittaa sellaisenaan kenenkään kokemusta (emme edes omaamme), voimme ottaa ihmisten sanomiset vakavasti, paljastaa omat ennakko- odotuksemme ja olla tunkematta omia sanojamme toisten suuhun.

Kulttuurin sätkynukke

Toinen seikka, joka minua syömähäiriöitä käsittelevässä kirjallisuudessa häiritsee, on se, että tekstit toistavat kahta hyvin yleistä mutta kiisteltyä viestinnän teoriaa. Ensinnä ajatus, että syömähäiriöistä kärsivät naiset ovat hoikkien mallinkuvien uhreja, perustuu yksioikoiseen käsitykseen viestinnän vaikutuksista, niin sanottuun ”apinoimisteoriaan.” Totta kai hoikkisuuden kulttuurinen ideaali vaikuttaa naisten elämään, mutta kyseenalaista tässä ajatuksessa on se, että se esittää naiset (tai lapset) helposti manipuloitavina puolisubjekteina, joita täytyy varjella heiltä itseltään. Yhtymällä konservatiiviseen sotahuutoon ”pahoja kuvia” vastaan näkemys myös vahvistaa yksinkertaistavaa ajatusta, jonka mukaan poistamalla kuvat (väkivallasta, hoikista malleista) voidaan päästä eroon sosiaalisista ongelmista.

Tämä käsitys joukkoviestinnän vaikutuksista on kuitenkin kiistetty viimeistään n.s. ”aktiivista yleisöä” tai ”vastarintaa” korostavan teorian toimesta. Syömähäiriöiden tutkimuksessa tätä teoreettista suuntausta edustavat ajatukset, joiden mukaan anorektikot eivät vain uusinna vaan myös vastustavat sukupuolirooleja. Mutta kuten Meaghan Morris (1990) on huomauttanut, vastarinta- paradigma voi myös riistää naisilta (tai työväenluokalta tai mililtä tahansa tutkittavalta alistetulta ryhmältä) heidän äänensä. Vaikka subjektit näissä tutkimuksissa nähdään vastarinnan lähteinä, heidän katsotaan usein vastaavan alistamiseen tiedostamattomasti. Niinpä saippuaopperafanin vastarinta saatetaan löytää hänen rikkonaisuudesta ja hajanaisuudesta katselutottumuksistaan eli hänen höpsähtäneisyydestään.

Ja niin kuin saippuaopperafani, myös anorektikko esitetään tässä katsannossa usein tiedostamattomana naisten vapautusliikkeen taistelijana. Feministit ovat väittäneet, että syömähäiriöiset naiset eivät kärsi persoonallisuuden vääristymistä. Anorektikon itseinho, alhainen itsetunto, tyytymättömyys omaa sukupuoltaan kohtaan ja käsitys itsestään ”läskinä” huolimatta vaa’an ’normaaleista’ tai alhaisista lukemista eivät ole poikkeuksellisia vaan pikemminkin tavallisia naisten tuntoja (Sedi 1994, Bordo 1993). Näkemys, että anorexia ei johdu yksilön patologisuudesta on kieltämättä edistysaskel. Se vapauttaa anorektikon osasta sitä painolastia, joka liittyy ”hulluuteen” ja mahdollistaa laajempien asioiden politisoimisen syömäongelmien kautta. Mutta ajatus jää minusta puolitehen.

Kuten monet muutkin vastarintatutkimukset, myös tällainen anorexiatutkimus näkee vastustamisen tiedostamattomana, selkäydinreaktiona alistamiseen. Tai Bordon sanoin anorexia on ”alitajuinen, itsetuhoinen protestihuuto” (Bordo 1993, 64). Vaikka Bordo haluaisi riistää asiantuntijoilta heidän etuoikeutensa tulkita tätä huutoa ja antaa sen ’tavallisille kysyville kansalaisille’ (emt., 69) anorektikkoja itse, kummallista kyllä, ei mainita puhuttaessa ihmisistä, jotka osaisivat tulkita ilmiötä.

Anorexia ei ole tietoinen nälkälakko 1900- luvun naisten vaikeaa asemaa vastaan. Se

ei kuitenkaan tarkoita sitä, että anorektikot olisivat täysin pihalla omasta käyttämisestään. Omiin kokemuksiini ja keskusteluihin muiden naisten kanssa perustuen väitän, että suurin osa syömähäiriöistä kärsivistä/kärsineistä naisista yhdistää syömäongelmansa elämänsä vaikeisiin asioihin kuten emotionaaliseen, fyysiseen tai seksuaaliseen väkivaltaan, ulkonäköön kohdistuviin paineisiin, köyhyyteen jne. Vaikka retoriset liikkeet, joilla anorektikoista tehdään ”avuttomia” ja ”epätoivoisia”, voivat olla osittain tahattomia, ne tekevät syömäongelmien kanssa kamppailevista naisista uhreja, infantilisoivat ja nöyryyttävät heitä. Tämä voi edelleen oikeuttaa heidän hiljentämisensä kuten totesin edellisessä kappaleessa. Mutta kun tällaiset mielikuvat alkavat kiertää kulttuurissa, lapsenomainen, avuton ja helposti manipuloitavissa oleva anorektikko muuttuu yleisemmäksi naiseuden kulttuuriseksi ikoniksi. Anorektikosta tulee naisten hölmöyden tiivistymä.

Sairas minä

Seuraavassa yritän Michel Foucault'n joitain ajatuksia soveltamalla katsoa syömähäiriöitä hieman toisesta näkökulmasta. Foucault'a on käytetty paljon syömähäiriöiden selittämiseen; monet edellä siteeraamani tutkimukset nojaavat paikoin häneen. Etenkin anorexia sopii hyvin Foucault'n (1978) ajatukseen modernista itsekurista. Anorektikko, joka kiduttaa itseään pikkutarkkoine, näännyttävine paastoamis- ja liikkumis- rituaaleineen, vaikuttaa täydelliseltä ja pelottavalta esimerkiksi syyllisyyden riivaamasta ja itse itseään kontrolloivasta modernista yksilöstä.

Mutta ajatus on myös viety pidemmälle. On huomautettu, että ne käytännöt, joilla anorexiaa vastaan taistellaan — kuten psykiatria, naisten oma- apu tai tietoisuuden kohotusryhmät — päätyvät usein määräämään lisää samaa ”taistelua vallatonta ja riittämätöntä ’minää’ vastaan” (Gremillon 1993, Cruikshank 1992), johon anorektikko on jo erikoistunut. Ajatus syömähäiriöiden ja niiden hoitomenetelmien kurittamisen noidankehästä tuntuu sopivalta, kun miettii syömähäiriöisten naisten yleistä itsevihaa.

Itse muistan sairaalassa ihmetelleeni, miksi kaikki halusivat muuttaa minut, vaikka vika ei mielestäni ollut minussa vaan oloissa, joissa elin. Rosalind O'Hanlon (1988) onkin kritisoinut minuuden politiikkaa panemalla merkille, että alistetuilta ryhmiltä kuten naisilta voi puuttua pääsy julkisuuteen, muihin tärkeisiin instituutioihin, raha jne., eivätkä he yksinkertaisesti voi määrätä elämäänsä. Tätä vasten ajatus, että autonominen subjekti on kaikkien ulottuvilla, pilkkaa alistetussa asemassa olevia, syyttää heitä itseään (ja heidän huonoa itsetuntoaan jne.) heidän omasta kohtalostaan.

Ulospääsyä tilanteesta on etsitty vaatimalla enemmän ”julkista elämää ja puhetta” (Cruikshank 1992) tai poliittisia toimintaohjelmia (Bennett 1992). Mutta nämä vaatimukset jättävät huomiotta, että juuri julkisuus on alue, jossa naisten asioita ei yleensä tunnusteta. Kuten O'Hanlon on varoittanut, samalla kun ryhdytään vaatimaan tehokkaampaa julkista politiikkaa, manataan esiin itseohjautuvan Miehen kuva, ja huomio kääntyy pois rasitetumpien olioiden kuten naisten epämääräisemmästä toiminnasta.

Mutta miten ottaa huomioon subjektin toiminnan rajoitukset sortumatta uhri- teoriaa uusintavaan determinismiin? Tehdäkseni tästä kysymyksestä tolkkua, muovailen Judith Butlerin (1992) ideaa ”kuoleman vallasta” anorexiaan sopivaksi. Butlerin pohdinnan tarkoituksena on kyseenalaistaa Foucault'n (1978) ajatusta, jonka mukaan moderni valta toimii

”elämän” edistämisen (kannustamalla vähärasvaisen ruuan syöntiin, kouluttautumaan jne.) eikä kuoleman pelon (hirttolavan) kautta. Butler väittää, että AIDS epidemia tekee selväksi, että elämä on aina saanut merkityksensä kuoleman vastinparin kautta. Niinpä homoseksuaalin tai huumeidenkäyttäjän muistokirjoituksesta tulee moderni mestauslava, epänormaalin ja kohtalokkaan elämäntavan seurausten symboli.

Ja samalla tavalla kuolemaa uhmaava anorektikko pannaan symboloimaan elämäntavan ja kulttuurin sairautta. Tätä esittämistä voidaan tulkita (ainakin) kolmella tavalla. Anorektikon hahmon kautta feministit ovat ensin käynnistäneet hyökkäyksen tuhoisia kauneushanteita ja sukupuolirooleja vastaan. Mutta heti nurkan takana tästä väijyy toinen, paljon konservatiivisempi varoitus turhamaisuuden ja seksuaalisen vetovoiman kohtalokkuudesta. Asetelmaa voidaan kuitenkin täydentää vielä kolmannella näkemyksellä, jossa anorektikko ei ole vain uhkaavan kuoleman tahdoton uhri, vaan käyttää myös tätä uhkaa hyväkseen. Muistan itse anorektikkona olleeni sekä kauhistunut oman kuolemani mahdollisuudesta ja samalla hyvilläni siitä paniikista, jonka se aiheutti ympärilläni olevissa ihmisissä. Kuoleman valta toimii siis tässä tilanteessa monilla ristiriitaisilla, mahdollisuuksia avaavana ja sulkevana, potentiaalisena voimana. Voi myös todeta, että syömähäiriöihin sisältyvä kuoleman uhka ei kuvasta vain anorexian lopulta tappiollista luonnetta, vaan osittain vastaa sen produktiivisuudesta. Ilman sitä syömähäiriöihin kytkeytyvät ristiriitaiset poliittiset projektit menettäisivät melko lailla voimastaan.

Lopulta anorexia tarjoaa ehkä poikkeuksellisen valaisevan esimerkin inhimillisestä kokemuksesta. Siinä ei ole kyse täydestä itsemääräämisestä eikä käskyläisyydestä (ks. myös Probyn 1987). Anorektikko on useimmiten kyvytön kontrolloimaan kivuliaita toimiaan, mutta tämä ei tarkoita, ettei hänellä olisi aavistusta, mikä hänet tähän on ajanut. Kuten Foucault on myöhemmässä tuotannossaan todennut, itseuri ei ole ”joidenkin yksilön syvien patoutumien ilmentymää”, vaan ”tietyn toiminnan tylyttelyä, ja siihen liittyvän vallan ja vapauden työstämistä” (Foucault 1984, 23).

Sen sijaan, että tonkisimme jotain alkuperäisiä syviä patoutumia syömähäiriöiden taustalta, voisi olla aika käsitellä anorexiaa kamppailutantereena. Yhtäältä se on anorektikon ambivalenttien tekojen maastoa. Näitä tekoja ja niiden merkityksiä vahvistavat, käsittelevät ja kaappaavat käyttöönsä mitä erilaisimmat diskurssit, instituutiot ja muut voimat. Kamppailua käyvät usein psykiatrien, feministien, hypnootikkojen, huolestuneiden äitien, isien ja lakimiesten — niin kuin myös anorektikkojen itsensä — muodostama meluisa joukko. Tässä keskustelussa anorektikoista tehdään uhreja, lapsia, heitä kontrolloidaan ja heidän toimintakykyään yritetään kohottaa (usein kaikkea neljää tehdään yhtä aikaa), mitä erilaisempien poliittisten projektien sanelemista syistä.

Halailevat perheet, Hollywood ja piparkakuja lääkkeeksi yksinäisyyteen

Tekstini lopuksi otan muutaman esimerkin siitä, miten anorexiaa ja muita syömähäiriöitä käsitellään joukkoviestinnässä. Olen valinnut muutaman tyypillisen amerikkalaisen lehtijutun, joissa asiaa valaistaan yksittäisten henkilöiden syömähäiriöiden kuvaamisella ja asiantuntijoiden puheella. Toinen artikkeleista kertoo kuitenkin miesten syömähäiriöistä, ja siksi siitä löytyy muutama tavallista monimutkaisempi kuvio.

Ensimmäinen juttu on People-lehdestä. Se kertoo tv-tähti Tracey Goldin anorexiasta

(Sporkin et al. 1992). Sen seurana on lyhyt Hollywood- historia eri tähtien aikanaan kärsimistä syömähäiriöistä. Anorexiasta ja bulimiasta kärsineiden 13 tähden listaamisen lisäksi siinä haastatellaan valkotakkista psykiatria (Rosen et al. 1992). Toinen juttu puolestaan on Newsweek lehdestä. Se kertoo kahden syömähäiriöistä kärsivän miehen tarinat. Haastattelujen välissä psykiatrit tarjoilevat 'tosiasioita' miesten syömähäiriöistä ylipäätään (Seligman et al. 1994).

Tracey Goldista kertova juttu on tyypillinen "herrajumalamamikätauti" - tyyppin juttu. Tracey kuvataan 'epätoivoisen taistelun uhrina' ja "vankina", joka "liukuu kohti psyykkistä sairautta ja itsetuhoa". Hänen vanhempansa ovat tietysti "kauhuissaan". Juttu avautuu kuvalla, jossa Gold makaa sohvalla laihana, vahvasti meikattuna. Meille kerrotaan, että Gold oli aikoinaan "ylipainoinen", ja että tuolloin eräs näyttelijöitä palkkaava agentti 'teki hänestä pilkkaa'. Tämä sai hänet ryhtymään laihdutuskuurille: "Jos olisin toisenlainen ihminen, olisin luultavasti unohtanut koko jutun. Mutta minun persoonallisuuteni on sellainen, että annan tuollaisten kommenttien vaikuttaa itseeni", hän tunnustaa.

Jutussa Goldin elämän osoitetaan olevan muuten täydellistä. Vanhemmat ja työtoverit kertovat kuorossa, että Traceyn suosio oli vahvalla pohjalla, hänellä oli poikaystävä ja malliperhe. Tämän vahvistavat kuvat hymyilevästä perheestä ajalta, jolloin Tracey oli 9- vuotias, toisiaan halailevasta äidistä, Traceystä ja tämän poikaystävästä.

Pääjutun seurana oleva juttu käy lyhyesti läpi 13 syömähäiriöistä kärsineen Hollywood- tähden tarinat. Jutussa tämän epidemian syyksi esitetään "poikamainen ja hoikka" kauneusihanne, joka on "innostanut" monia naisia laihduttamaan itseään tuohon muottiin sopivaksi, "niin epärealistinen tavoite kuin se suurimmalle osalle naisista onkin". Psykiatrin mielestä nämä naiset pyrkivät "ratkaisemaan piiloisia tunne- elämänsä ristiriitoja symbolisesti ruuan avulla". Muitakin syitä löytyy. Sandra Dee on ollut anorektikko 9- vuotiaasta asti ennen kaikkea sen takia, että hänen isäpuolensa käytti häntä seksuaalisesti hyväkseen. Maraton- juoksija Patti Catalano puolestaan "täytti rakkauden tyhjiötä" ruualla. Jutun viimeinen lause siteeraa näyttelijä Janet Tanageria: "sieluaan ihmisen pitäisi murehtia kuoleman edessä, ei hienoa, trimmattua ja paranneltua ruumista saa mukaansa taivaaseen."

Juttu kahdesta miehestä Newsweekissä on melko toisenlainen. Se alkaa Alan Baumin tarinalla. Hänen anoreksiansa alkoi "pettymyksentäyteisen ja turhauttavan" ensimmäisen collegevuoden aikana. Hän palasi kotiin vanhempiensa luokse ja alkoi säästää rahaa päästäkseen parempaan kouluun. Kuvassa Baum istuu ilman paitaa keittiön pöydän äärellä, näyttäen hyvin laihalta ja hintelältä. Itse asiassa Baum näyttää kuvassa tyypilliseltä AIDS- potilaalta. Chris Balserin ongelmat puolestaan alkoivat sopeutuskeskuksessa, jonne hän oli joutunut tultuaan toistuvien alkoholi- ja huumeongelmien takia potkituksi pois koulusta. Myöhemmin hänen eronneet vanhempansa "jättivät hänet aika lailla omilleen". Hän alkoi ahmia keksejä ja jäätelöä ja "häpesi, että hänellä oli naisten tauti." Sittemmin hän on toipunut, ja "hänellä on tyttöystävä". Kuvassa Balser näyttää aika tavalliselta, suhteellisen maskuliiniselta kaverilta mustassa nahkatakissaan.

Näiden kahden haastattelun välissä pari psykiatria selittää, että naisten ja miesten syömähäiriöiden välillä on aika lailla yhtäläisyyksiä. Molemmilla "syöminen on omiaan ryöstäytymään käsista juuri kodista erkaannuttua." Miesten anorexian todetaan joskus myös johtuvan "hämennyksestä seksuaalisen orientaation suhteen", koska noin 22 prosenttia miesanorektikoista on homoseksuaaleja. Miehillä hoikkuuden kulttuurisen paineen sano-

The Pressure to Lose

Health: Anorexia and other eating disorders are gnawing away at young men

A TEET'S ALAN BAUM HAS NEVER dropped 120 pounds. But during his freshman year of college, diabetes, eating disorders, anorexia, and bulimia had him out of control. He had to turn out of control at what little body he had. Baum, now 25, dropped out of Salem College in West Virginia and went back home to Manassas, Pa., to live with his parents and work as a letter carrier. Dr. Arnold Andersen, a psychologist at the University of Pennsylvania, says that anorexia and bulimia are on the rise among young men. Andersen, who has treated more than 1,000 girls and women with eating disorders, says that anorexia and bulimia are often partly a fight against men's body image. (Anorexia, disappearance of appetite; bulimia, binge eating and vomiting.)

BAUM, 25
He skipped breakfast and lunch, and ate just a bowl of cereal for dinner

felt like I had lost that feeling of control," he says. If he went back up by vomiting. Hospitalized for 84 pounds. Baum has been at death more than once in the past five years, at one point downing to 72 pounds. "I didn't realize anything was wrong until I was hospitalized. I looked skinny. The more I lost, the more you lose, the more your mind becomes distorted and you can't see yourself clearly."

problem and eating disorders program. Baum is now working—paradoxically—as a waiter in a restaurant and then 100 pounds. "I still feel like I'm going to lose weight," he admits. "I'm just going to lose and get fat."

Baum is a classic case of anorexia—except that he's a young man. The disorder is mostly young white females from privileged homes, eating disorders are now gaining recognition as opportunities for young men. Baum's case is equal, according to one expert, according to one expert, bulimia (gorging and vomiting) and B.E.D. (binge eating disorder) are also on the rise. In unappreciable eating disorders, purging, affect some 7 million

man's high school level of 170 pounds and swelling to 220 pounds in northern New Jersey kicked out of school at 14 for drug and alcohol abuse. He was sent to the Hackensack Institute for the treatment of where he met in the state of compulsive eating, purging and sweating. Between the ages of 16 and 19, he says, he left parts much on his own he discovered that he was eating a lot of sweets, cake and ice cream—mainly because he was so hungry. He craved food, he craved food, he craved food. He could just lean over the table and eat. He had stomach muscles and threw up. "I wanted to get rid of a little bit of fat around the middle," he says. "I didn't know that I was losing weight."

A woman's disease: A 19-year-old woman was diagnosed with anorexia nervosa, a disorder of eating habits. Andersen says that sometimes he even has to support his habit. "I felt ashamed," he says. "I felt like I was partaking in a woman's disease." Frandy Baker got help at a residential treatment program in Florida. He now lives in Brentford Conn. attending college nearby. He has a girlfriend, a job, and a future.

Perhaps the ultimate indignity for men with eating disorders, has been that for years, doctors failed to recognize the problem. Now there is growing awareness, says Andersen. "I've seen a lot of young men, nurses and nurses, and other young white teenage girls. There also off some older men, driven to extreme dieting by fear of heart disease. But men are still often reluctant to enter treatment programs where the women sometimes resent and snicker at them. Without treatment, declares Andersen, the outlook for men and women with eating disorders can be ominous. With treatment, however, the prognosis is good. Andersen says that the recovery rate is 90 percent. And for someone who starts treatment now, there is the prospect of enjoying a normal Thanksgiving dinner, maybe even attending a family reunion.

By Alan Baum and Peter J. Andersen, M.D.

BALSER, 26
He craved cookies, cake and ice cream—and learned how to throw up easily

found that when he began taking off weight for competition, he simply couldn't stop. "I just got obsessed with it," he says. "It started to come in my thoughts. When I was out about 115 pounds, I felt like I was dropping out of school and checked himself into a hospital for three months, where he began a recovery process that took 2½ years. Men can also develop eating disorders in response to military training, and other "obligatory" training," and other military sports. In a world of deprivation, pain and hunger take a back seat to miles per day and body-fat percentage numbers. In the meantime, the military's physical education program (social indoctrination of excessive exercise)," says Steven Zisook, a Pittsburgh-based exercise physiologist. "You would be allowed upon for being nervous about the prospect of being sent to a local hospital for the way you exercise."

Ulrich Balsler, 26, saw his weight boom

all over the scales when he went in for a check-up. He had gained 200 pounds in a couple of years later—in the age adolescence of their early 20s, anorexia nervosa, according to Andersen, about 22 percent of male anorexics are homosexual. "Being gay is a risk for the disorder, but not a requirement," he says. "It's a risk factor, but it's not a requirement." Andersen says that such pressures are a significant cause of anorexia primarily in a subset of young men who are involved in competitive sports. But for many males, nonprofessional sports training can lead down the road to an eating disorder. When the road is over they find themselves in the hands of a psychiatrist. The Network for Eating Disorders, Tom Mason, now 27, who grew up in a Chicago suburb, got a psychiatrist's scholarship to college and

taan aiheuttavan anorexiaa ennen kaikkea ”valokuvamalleille, näyttelijöille, voimistelijoille, painijoille ja kilparatsastajille”. Kuitenkin myös ihan tavallinen urheiluharrastus saattaa johtaa häiriöihin.

Tunnustus vai todistus

Juttujen erittelemisen apuvälineeksi otan käyttöön Gregg Bordowitzin (1992) erottelun tunnustusten ja todistusten välillä. Tunnustukset tai ripittäytymiset muistuttavat Foucault’laista käytäntöä, jossa ihminen kertoo väärintekemisistään ja puutteistaan (kuten huonosta itse-tunnostaan) ja alistuu sitten korkeammalle voimalle (kuten terapeutin käsitykselle itseltään). Todistus sitä vastoin lähtee syyttömyydestä, ja kertoo yksilön kokemuksesta tietyssä historiallisesta kontekstissa (esimerkkinä kidutettujen latinalaisamerikkalaisten naisten kertomukset (’testimonios’)). Vaikka nämä käytännöt usein kietoutuvat toisiinsa, ne on mielekästä pitää erillään, koska niiden poliittiset seuraukset ovat erilaisia.

Tracey Gold juttu näyttäytyy tunnustuksena. Klassisen synnintunnustuksen tapaan hän syyttää itseään koettelemuksestaan; hänen ”persoonansa” sattuu olemaan sellainen, että hän ottaa satunnaisen agentin huomautukset kuolemanvakavasti. Jutussa viitataan ohimennen myös lääkäriin, joka pani hänet laihdutuskuurille, mutta mitään kritiikkiä lääketieteen laihdutus- doktriineja kohtaan ei esitetä. Juttu lähtee siitä, että ongelman syy piilee pääosin Traceyssä itsessään. Tätä tukee toistelu siitä, kuinka Traceyn elämä muuten, niin perhe, ura kuin poikaystäväkin, ovat täydellisiä.

Toisaalta Tracey ei puhu artikkelissa juuri mitään. Hänen äitinsä ja ’tv- isänsä’ hoitavat puhepuolen. Juttu keskittyy ”kriisiin”, jonka Traceyn sairaus on aiheuttanut Goldin perheessä ja siihen, miten äiti ’joka ilta tarkastaa, että hän edelleen hengittää’. Lopulta juttu ei kerrokaan Traceystä ja hänen anorexiastaan, vaan kääntyy ylistyslaukuksi ’huolehtivalle’ amerikkalaiselle ydinperheelle, joka sankarillisesti kohtaa vaikeudet. Onnelliset lapsuudenkuvat muuttuvat näin pyhän instituution ikoniksi, kuvaksi idyllistä ennen ’hyökkäystä’.

Mutta jutusta on luettavissa toinenkin, implisiittisempi selitys anorexiasta. Sen mukaan Goldin syömäongelmat eivät kaipaa selityksiä. On jotenkin itsestäänselvää, miksi Tracey Goldilla ja muilla Hollywoodin naisilla on syömähäiriöitä (ehkä Deen seksuaalista hyväksikäyttöä lukuunottamatta). Kuten klassinen hysteria, myös syömähäiriöt näyttävät siinä syntyisinä, ikään kuin naisten sukupuolesta kumpuavina ilmiöinä. Tämän logiikan mukaan naiset ovat luonnostaan turhamaisia, ulkonäkönsä valloissa, tai psykiatrin sanoin ”täynnä piiloisia tunne- elämän ristiriitoja’. Vaikka Hollywoodin historiikin Traceyn jutun kyljessä voikin lukea todistuksena kauneusteollisuuden julmista seurauksista naisille ylipäättään (ja etenkin niille naisille, jotka ovat sen palveluksessa), mitään rakenteellista kytkentää jutussa ei esitetä saati kritisoida.

Newsweekin jutussa asiat ovat varsin eri tolalla. Miehet jutussa eivät syytä ongelmistaan itseään. Heidän ongelmiansa syytä ei myöskään oteta itsestäänselvytenä. He kytkevät syömäongelmansa hyvin erityisiin ulkoisiin olosuhteisiin ja tilanteisiin kuten rahan ja koulutuksen puutteeseen, alkoholin ja huumeiden käyttöön ja vanhempien laiminlyöntiin. Kiinnostavaa kyllä, he eivät syytä itseään edes syömähäiriöihin liitettävästä n.s. ruuminkuvan vääristymisestä. He toteavat, että heidän kyvyttömyytensä ymmärtää nälkiintyneen ruumiinsa todellista tilaa johtui siitä lähes fyysisestä tosiasiasta, että ”mitä alemmaksi paino laskee,

sitä vääristyneemmäksi käy ajattelu.” Toisin kuin naiset usein, kumpikaan ei jälkikäteen pidä havaintojensa vääristymistä oman typeryytensä, naiviuutensa tms. syynä.

Miesten syömähäiriöitä selitetään usein tiettyihin ”riskiryhmiin” kuten homoseksuaaleihin tai valokuvamalleihin liittyvänä ilmiönä. Selitysmalli tulee lähelle AIDS- kirjoittelun tuttuja kuvioita. Jos olet tarpeeksi luonnon ollaksesi homo tai miesmalli, olet tuomittu saamaan syömähäiriön tai HI- viruksen (kuvat Baumista luovat vahvasti tällaista assosiaatiota). Kuitenkin seuraava lause, jossa todetaan urheiluharrastuksen olevan yleisin ongelmien lähde, romuttaa ajatusta, että syömähäiriöt johtuvat erityisesti ’kieroutuneesta’ persoonallisuudesta (kuten naiseudesta tai homoseksuaalisuudesta).

Miesten tarinat ovatkin paljon lähempänä todistusta kuin tunnustusta. Ne eivät tosin ole mitään poliittisia kannanottoja korkeista koulutuskustannuksista tai avainlapsien kurjasta kohtalosta (tarpeeksi pitkälle vietynä Balsein tarinasta voisi lukea konservatiivisen valitusvirren ”perhearvojen rapautumisesta”). Mutta Newsweekin jutussa ainakin jossain määrin vältetään syömähäiriöiden näkeminen sisäsyntyisenä ilmiönä.

Kaksi katsetta ulkonäköön

Kun luin jutut ensimmäistä kertaa, ajattelin, että miesten kuvaukset ongelmistaan olivat paljon järkevämpiä. Osaltaan se johtuu siitä, että alkoholi-ongelmat ja rahanpuute ovat lähempänä omia kokemuksiani. Myös populaarin People- lehden ja Newsweekin soveltamat laji-tyypit ovat erilaisia. Siitä huolimatta jutut herättävät kaksi kysymystä. Ensinnä, miksi Gold esitetään hiukan hölmönä? Mutta toiseksi, miksi ne ominaisuudet, joihin Gold liitetään, viittaavat mielestämme ’hölmöyteen’?

Ensimmäiseen kysymykseen vastaamiseksi voi todeta, että jutut korostavat miesten ja naisten ’olennaisia’ eroja. Kuten Anne Balsamo (1992) on pannut merkille, siinä missä naisia syytetään ’narsistisuudesta’ ja ’turhamaisuudesta’, kun he päättävät mennä plastiikkakirurgille, miesten kauneusleikkaukset selitetään rationaalisesti ’uran edistämisenä’ jne. Balsamon mukaan naisten ’olennaiset’ ominaisuudet (turhamaisuus) ja miesten vastaavat (rationaalisuus) konstruoidaan eri tavalla. Siksi miesten täytyy (tai he saavat) selittää kasvojen kohotuksensa eri tavoin. Balsamon mukaan tämä alleviivaa entisestään sukupuolten välisiä eroja, vaikka voitaisiinkin ajatella, että nykymiehetkin haluavat olla kauniita, ja että oikeasti sukupuolierot ovat hälvenemässä.

Ryhtymättä pohtimaan, mitkä ’todelliset’ syyt ovat juttujen miesten ja naisten syömähäiriöiden taustalla, on selvää, että ne uusintavat ajatuksen, jonka mukaan miesten ja naisten syömähäiriöt johtuvat erilaisista, sukupuoleen kytkeytyvistä syistä. Niinpä vaikka voisi kuvitella, että kun ryhmät, jotka aiemmin eivät ole juuri syömähäiriöistään julkisesti kertoneet, alkavat niin tehdä, tämä toisi mahdollisuuden politisoida uudenlaisia ongelmia syömähäiriöiden kautta. Mutta sen sijaan, että nämä jutut kyseenalaistaisivat syömähäiriöiden stereotyyppiä, ne päätyvät toistamaan yhden niiden perusoletuksen: sen, että sukupuolten välillä on syviä eroja (voi myös arvata, että jos kyse olisi mustista anorektikoista, tarinat päätyisivät korostamaan rotueroja).

Eroja korostaa edelleen Newsweekin jutun sivujuoni, jonka mukaan vain ’oudot’ (tai puutteellisesti miehiset) miehet kuten homot, mallit tai näyttelijät ja voimistelijat haluavat olla hoikkia. Samaa ajatusta vahvistaa myös ’oikealla’ tavalla maskuliininen ja heteroseksuaali-

nen (hänellä on tyttöystävä) Balsar, joka sanoo "hävenneensä" sitä, että "hänellä on ollut tällainen naisten tauti" (Mutta minuakin hävetti aikoinaan oma anorexianil!).

Mutta tarkastelemalla lähemmin tätä syömähäiriöihin liittyvää "häpeää" voidaan alkaa vastata toiseen kysymykseeni. Miksi tämä naiseen liitettävä 'turhamaisuus' on niin suuri häpeä? Helpompi vastaus on todeta, että kulttuuri ajaa naiset tuskalliseen umpikujaan. Heidän odotetaan olevan kauniita, mutta jos he puuttuvat omaan ruumiiseensa (plastiikkakirurgialla, meikeillä, anorexiolla) pidetään tätä merkinä turhamaisuudesta ja luonnottomuudesta. Sinun on siis oltava kaunis, muttet saa 'yrittää' olla kaunis. Tätä kaksoissidettä vasten ei ole ihme, että naiset kärsivät syömähäiriöistä.

Yksi tie ulos umpikujasta on kauneusihanteiden kritiikki. Mutta kuten Balsamo huomauttaa (emt. 226) tämä helposti tuottaa "uusromanttisen unelman kulttuurisesti kirjoittamattomista tai 'luonnollisista' ruumiista". Näin tullaan lähelle *People* lehden loppusitaattia, jossa lihaan ja ruumiiseen keskittyminen tuomitaan. Lopulta kauneusihanteiden kritiikki saattaa uusintaa samaa 'luonnollisuuden' (mahdotonta) vaatimusta kuin kaksiteräinen kauneuskulttuurikin. Ja tämän kahtiajaon 'luonnollisten' ja 'luonnottomien' naisten (joista jälkimmäinen kajoaa ruumiiseensa kirurgialla, meikeillä, dieeteillä, ehkä aborteilla jne.) taustalta alkavat kajastaa ikivanhat äiti- huora erottelut, joilla naisia on hallittu kautta aikojen. Lopulta saattaisi olla aika pohtia, miten valta ja mielihyvä, joita sekä katsoja että katsottava aina kokevat ja käyttävät, voitaisiin nähdä monitahoisempina ilmiöinä.

Yksi purkaus muiden joukossa

Lopuksi haluaisin palata Probynin ideaan ontologisesta ja epistemologisesta kokemuksen tasosta, erityisesti siihen ideaan, että joskus näiden yhteentörmäys säröttää vallitsevia merkityksiä (Probyn 1993, 136). Haluan kuitenkin muistuttaa, ettei ontologinen viittaa mihinkään "todempaan" kokemuksen muotoon vaan tiettyyn kokijan asemaan. Ja koska kaikki olemme asemoituja tai sijoittuneet eri tavoin maailmassa, kohtaamistamme globaaleista diskursseista huolimatta koemme asiat jonkin verran eri tavoin. Juuri tässä piilee säröttävien törmäysten mahdollisuus.

Probynin ajatus yhdistyy kätevästi Denzinin ajatukseen elämän "käännekohdista" ('epiphanies'). Nämä ovat elämänkokemuksia tai hetkiä, kuten työttömyys, raiskaus, uskoontulo jne., jolloin yhteiskunnan valtarakenteet tulevat tavallista näkyvämmiksi, ja ne "radikaalisti muuttavat niitä merkityksiä, joita ihmiset itselleen ja elämälleen antavat" (Denzin 1994, 510). Juuri tällaisilla intensiivisillä hetkillä säröt syntyvät. Ja monille, ellei useimmille ihmisille syömähäiriöt ovat kokemuksia, jotka asettavat aiemmin itsestäänselvinä pidetyt asiat uuteen valoon.

Ajatuksen voi siirtää myös koko yhteiskunnan tasolle; on siis olemassa myös kulttuurisia käännekohtia tai kipupisteitä. Näitä ovat hetket tai tapahtumakulut, jotka osuvat suoraan yhteiskunnan hermokeskukseen paljastaen suunnasta tai toisesta uusia puolia kaikkein vaalituimmista uskomuksista ja instituutioistamme. Lonkalta voisi väittää, että syömähäiriöiden lisäksi tällaisia kulttuurisia järkytyksiä ovat olleet esimerkiksi AIDS- epidemia ja Suomen 20 prosentin tienoilla kieppuva työttömyys. Niiden jälkeen mikään ei ole enää aivan entisensä.

Syömähäiriöt kiertyvät monen kulttuurisesti ladatun asian ympärille. Ne kietoutuvat eri-

lasiin käsityksiin naiseuden ja naisen ruumiin olemuksesta. Samalla ne artikuloivat modernille kulttuurille niin rakkaita itsekontrollia tai vapaata tahtoa sekä ”rationaalisuutta” (irrationaalisuuden tai hulluuden vastakohtana) (ks. Sedgwick 1992). Sinänsä näiden purkausten ei tarvitse synnyttää mitään ’radikaaleja’ uudelleenarvioiteja, vaan ne voidaan aivan yhtä hyvin valjastaa konservatiivisten pyrkimysten välineiksi. Niissä on vain paljon kulttuurista potentiaalia, mikä ilmenee siinä silmittömässä määrässä sivuja ja kuvanauhaa, joka niiden se liittämiseen on kulutettu.

Tämän artikkelin tarkoituksena on ollut kiinnittää huomio kamppailuun syömähäiriöiden merkityksestä. Yleensä keskustelu syömäongelmista pyöri niiden ”syiden” etsinnän ympärillä. Se mikä usein unohtuu on, että jostain viattomasta luonnosta ei voida yhtäkkiä löytää syömähäiriöiden ’sytä’ — nuo syyt on konstruoitava, ja tuo konstruointi on erittäin poliittista. Myös koko syy- seuraus suhteiden etsiminen on historiallinen ja poliittinen maailman mieltämisen tapa, joka suosii yksinkertaistavia järkeilyjä ja tukahduttaa ristiriitoja, epä-määräisyyksiä, tunteita ja magiikkaa sisältäviä ajatuskulkua.

Kausaalilogiikan lisäksi olen analyysissäni eritellyt myös muutamia muita yleisiä tekniikoita, joiden avulla kamppailua erilaisten ilmiöiden merkityksellistämistä käydään. Yhteenvetona näitä ovat allegorian käyttö tai yleistäminen, populistinen, sanat ihmisten suusta vievä ja heitä infantilisoiva sitaattikäytäntö sekä riittäytymisen strategia, joka viimekädessä löytää syyt yksilöstä itsestään ja hänen puutteistaan. Väitän, että kyseiset tekniikat useimmiten palvelevat vallattomien (anorektikkojen, työttömien, HIV- tartunnan saaneiden) vaientamista ja kaappaavat heidän kokemuksensa muiden politiikkojen osasiksi. Näistä politiikoista löytyy sekä ’hyvää’ että ’paha’ kunkin mielen mukaan. Mutta se, mikä minua eniten tässä usein päälle päin radikaalilta tai feministiseltäkin vaikuttavassa kirjoittelussa harmittaa on, että se mielestäni harvoin kohtelee syömähäiriöisiä kärsiviä naisia kunnioittavasti.

KIRJALLISUUS

- Alarcon, Norma (1990) The theoretical subject(s) of this Bridge called my back and Angloamerican feminism. Teoksessa: Anzaldua, Gloria (ed.) Making face, making soul = Haciendo caras. San Francisco: Aunt Lute Foundation Books.
- Balsamo, Anne (1992) On the cutting edge: Cosmetic surgery and the technological production of the gendered body. *camera obscura*, 28, pp. 207- 238.
- Bennett, Tony (1992) Useful culture. *Cultural Studies*, 6, 3, pp. 395- 423.
- Bordo, Susan (1993) Unbearable weight. Feminism, western culture, and the body. Berkeley: University of California Press.
- Bordowitz, Gregg (1994) Dense moments. Teoksessa: Sappington, Rodney & Stallings, Tyler (eds.) Uncontrollable bodies: Testimonies of identity and culture (pp. 25- 44). Seattle: Bay Press.
- Brumberg, Joan (1988) Fasting girls. The history of anorexia nervosa. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Butler, Judith (1992) Sexual inversions. Teoksessa: Stanton, Donald (ed.) Discourses of sexuality: From Aristotle to AIDS (pp. 344- 361). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Butler, Judith (1990) Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. New York: Routledge.
- Chemin, Kim (1981) The obsession. Reflections on the tyranny of slenderness. New York: Harper & Row.
- Clifford, James (1986) On ethnographic allegory. Teoksessa: Clifford, James & Marcus, George (eds.) Writing culture: The politics and poetics of ethnography. Berkeley: University of California Press.
- Cruikshank, Barbara (1993) Revolutions within: Self- government and self- esteem. *Economy and Society*, 22, 3, pp. 325- 344.
- Denzin, Norman (1994) The art and politics of interpretation. Teoksessa: Denzin, N. & Lincoln, Y. (eds.) (1994) Handbook of qualitative research (pp. 500- 515). Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage.

- Foucault, Michel (1978) *History of sexuality. Volume 1, An Introduction*. New York: Vintage Books.
- Foucault, Michel (1984) *History of sexuality, Volume 2, The use of pleasure*. New York: Vintage Books.
- Gilles Banks, Catherine (1992) "Culture" in culture-bound syndromes: The case of anorexia nervosa. *Social Science and Medicine*, 34, 8, pp. 867- 884.
- Gremillon, Helene (1993) Psychiatry as social ordering: Anorexia nervosa, a paradigm. *Social Science and Medicine*, 35, 1, pp. 57- 71.
- Lee, S. & Ho, T. & Hsu, L. (1993) Fat phobic and non-fat phobic anorexia nervosa: A comparative study of 70 chinese patients in hong kong. *Psychological medicine*, 23, 4, pp. 999- 1017.
- Mahowald, M.B. (1992) To be or not to be a woman: Anorexia nervosa, normative gender roles and feminism. *The Journal of Medicine and Philosophy*, 17, pp. 233- 251.
- Marcus, George (1986) Contemporary problems of ethnography in the modern world system. Teoksessa: Clifford, James & Marcus, George (eds.) *Writing culture: The politics and poetics of ethnography* (pp. 165- 193). Berkeley: University of California Press.
- McNeil, Maureen (1993) Dancing with Foucault: Feminism and power- knowledge. Teoksessa: Ramazanoglu, C. (ed.) *Up against Foucault: Explorations of some tensions between Foucault and feminism* (pp. 147- 178). New York: Routledge.
- Morris, Meaghan (1990) Banality in cultural studies. Teoksessa: Mellencamp, Patricia (ed.) *Logics of television: Essays in cultural criticism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Myers, P. & Riocca, F. (1992) The elastic body image. The effect of television advertising and programming on body image distortions in young women. *Journal of Communication*, 42, 3, pp. 108- 133.
- O'Hanlon, Rosalind (1988) Recovering the subject: Subaltern studies and histories of resistance in South-East Asia. *Modern Asian Studies*, 22, 1, pp. 189- 224.
- Parry, Benita (1987) Problems in current theories of colonial discourse. *Oxford Literary Review*, 9, pp. 27- 58.
- Perlick, Deborah & Silverstein, Brett (1994) Faces of female discontent: Depression, disordered eating and changing gender roles. Teoksessa: Fallon, Patricia & Katzman, Melanie & Wooley, Susan (eds.) *Feminist perspectives on eating disorders* (pp. 77- 93). New York: The Guilford Press.
- Probyn, Elspeth (1993) *Sexing the self. Gendered positions in cultural studies*. New York: Routledge.
- Probyn, Elspeth (1987) The anorexic body. Teoksessa: Kroker, Arthur. & Kroker, Marilouise (eds.) *Body invaders: Panic sex in America* (pp. 201- 211). New York: Saint Martin's Press.
- Rosen, Marjorie et al. (February 17, 1992) Eating disorders. A Hollywood history. *People*, 96- 98.
- Saukko, Paula (1995) Anorexia nervosa: Rereading the stories that became me. *Cultural Studies: A Research Annual*, 1, (in press).
- Sedgwick, Eve (1992) Epidemics of the will. Teoksessa: Carry, J. & Kwinter, S. (eds.) *Incorporations* (pp. 582- 595). New York: Zone Books.
- Seid, Roberta (1994) Too "close to the bone": The historical context for women's obsession with slenderness. Teoksessa: Fallon, Patricia & Katzman, Melanie & Wooley, Susan (eds.) *Feminist perspectives on eating disorders* (pp. 3- 16). New York: The Guilford Press.
- Seligman, J. et al. (May 2, 1994) The pressure to lose. *Health: Anorexia and other eating disorders are gnawing away at young men*, *Newsweek*, pp. 60- 61.
- Spitzack, Carole (1993) The spectacle of anorexia nervosa. *Text and Performance Quarterly*, 13, pp. 1- 20.
- Spivak, Gayatri (1988) Can the subaltern speak? Teoksessa: Nelson, Cary & Grossberg, Lawrence (eds.) *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 273- 313). Urbana: University of Illinois Press.
- Sporkin, Elisabeth et al. (February 17, 1992) A terrible hunger. *People*.
- Stone, Sandy (1993) The empire strikes back: A posttranssexual manifesto. *Camera obscura*, 29, pp. 151- 178.
- Thompson, Becky (1992) "A way outa no way". Eating problems among African- American, Latina, and white women. *Gender & Society*, 6, 4, pp. 546- 561.
- Wacquant, Louis (1994) Why men desire muscle. *Body & Society*.